

eorundem realis identitas cum essentia; ita hic circumin-
sessio est personarum ad intra procedentium et realiter
distinctiarum unius in altera mutua comprehensio propter
identificationem earum omnium cum una numero natura
seu essentia.

Posset secundum dicta videri alieni circuminssessio nihil
differre a personarum consubstantialitate. Respondemus :
sine dubio sicut verbis Christi Io. X. „ ego et Pater unus
sumus, „ et „ Pater in me est et ego in Patre, „ ita con-
substantialitate et circuminssessione res eadem , eadem du-
plex veritas unitatis naturae et distinctionis personarum
comprehenditur; sed eadem res eademque veritas duplice
diversa notione concipitur. Dum dicimus personas consub-
stantialia, concipiimus unam esse naturam distinctarum per-
sonarum in oppositione directa ad haeresim statuentem di-
versas naturas in tribus personis, et consequenter etiam
in oppositione ad tritheismum propter singularitatem di-
vinae non multiplicabilis naturae. Quando vero dicimus
circuminssessionem , concipiimus esse mutuo unam personam
in alia, quatenus omnes personae in una numero natura
subsuntur, ut directa sit oppositio contra haeresim, qua
una persona diceretur subsistere sciuncta ab altera non quidem
secundum ubi et per negationem praesentiae (talis enim
error admissa divinitate a nemine concepi posset), sed una
seorsum ab alia et extra aliam, quatenus distinctam habe-
ret naturam, quomodo tres e. g. spiritus subsuntur. Quare
circuminssessio est in directa oppositione contra tritheismum
et consequenter atque a fortiori contra Arianismum.

THESIS XV.

*De unitate perfectionis in personis sive singulis
sive tribus simul spectatis.*

Ex ratione circuminssessionis declaratur unitas perfectionis divina-
rum personarum, quod 1^a plenitudo perfectionis singularium, quatenus
relationes originals ad invicem referuntur, exigit, ut una alias habeat
sibi immanentes; unde 2^a totum perfectionis etiam relatives trium
personarum habent singula non quidem ut *constituenta* sed per im-
manentiam necessariam; quae unitas perfectionis 3^a declaratur ex reali
identitate tum omnium tum singularium personarum cum infinita es-
sentia divina. *

I. Post declaratam propriam rationem mutuae inex-
istentiae personarum singularium in omnibus et omnium in
singulis possumus explicare, quomodo ad singularium et
omnium perfectionem pertineat haec ipsa immanentia mu-
tua. Intellectus divinus ex intima necessaria sua perfe-
ctione intelligendo producit Verbum consubstantiale. Sic
consideratus intellectus est relativus ad Verbum suum ut
mens producens, et Verbum est relativum ad producentem
ut procedens ab illo; ille Pater, hic Filius. Unde Pater
constituitur quidem formaliter, quatenus est intellectus pro-
ducens Verbum (quod abstracte dicitur: Pater constituitur
relatione paternitatis identificatione cum essentia); sed eadem
intestinā necessitate quo intelligendo producit Verbum,
habet suum Verbum ut terminum productum immanentem
intellectionis; nec esset intelligendo producens adeoque
non esset Pater sine Verbo sibi immanente. Verissime itaque
ss. Patres dicunt, sine suo Verbo Patrem fore sine intelli-
gentia sine sapientia (ἀπόροις καὶ ἀλογοῖς), non quasi Verbum
esset formaliter intelligentia et sapientia, qua Pater sapiens
est; sic enim sapientia est absoluta, communis Patri et
Filio et Spiritui Sancto , et quatenus est in Patre, est prin-
cipium quo producit Verbum; sed sensus Patrum verissi-
mus est, quod intelligentia et sapientia, ut est in Patre,
habet necessario Verbum productum ut terminum, et sub-
lato necessario hoc immanente producto neque esset intel-
ligentia. (Vide Patres apud Ruiz disp. 29. sect. 3; Petav.
I. VI. c. 9. cf. s. Thom. opusc. contra Graecos c. 7.). Itaque

sine dubio pertinet ad perfectionem Patris non quidem velut forma constituenta sed velut terminus necessarius suae paternae intellectionis, ut habeat in se a se productum immanens Verbum. *¶* Cum enim hoc Verbum in Deo ponatur per hoc, quod Deus se ipsum intelligit sui Verbum intelligibile concipiendo, oportet si aliquando Dei Verbum non fuit, quod tunc Deus se ipsum non intellexit. Semper autem quando Deus fuit, se intellexit, quia eius intelligere est eius esse. Semper ergo Verbum eius fuit. *¶* S. Th. Compend. theol. c. 43. Hanc rem magni momenti ad aliquam nostram personarum divinarum intelligentiam verbis exprimimus praestantibus theologi Didaci Ruiz. *¶* Pater habet in se, inquit, totum Filium et eius filiationem tamquam terminum perfectum operationis vitalis (qua intelligendo producit Verbum), h. e. tamquam Verbum eiusdem omnino substantiae; proindeque Pater intra se ipsum filiationem habet tamquam perfectionem sibi debitam et suam, sine qua foret defectuosus (melius: sine qua omnino non esset, quia perfectus non esset).... Nam et arbor perficitur fructu sibi unito et in ipsa manente; intellectus creatus perficitur verbo mentis producto per intellectionem et manente in ipso intellectu. Ergo a fortiori Pater perficitur Filio quippe qui fructus est vitaliter productus et quidditative postulans coniungi cum sua radice seu principio, et est Verbum productum per actionem immanentem intellectus paterni. Ergo Pater ad sui perfectionem quidditatem postulat intra se ipsum et in se contineret perfectionem filiationis, non tamquam constitutivam suae personae sed tamquam decus et ornamentum suae personae. *¶* (melius: tamquam terminum suae intellectionis producentis seu notionalis) Ruiz disp. 30. sect. 6. n. 13. 14.

Vicissim Verbum, splendor gloriae et perfecta expressio substantiae paternae et imago consubstantialis, sine initio et sine fine interna necessitate procedens et semper generatum ut terminus intellectionis paternae, in hac ipsa sua perfectione complectitur et sibi immanentem habet mentem dicentem seu Patrem principium sui, nec esset sine immanentia sui principii Verbum perfectum.

Patet vero, eodem modo de perfectione voluntatis seu dilectionis in Patre et Filio, cuius necessarius terminus productus est amor subsistens Spiritus Sanctus, sentiens et loquendus esse. Dilectio illa (ut est in Patre et Filio) ex ipsa intima necessaria perfectionis sua exprimit amorem subsistentem ut suum terminum immanentem. Hinc ss. Doctores sicut dicunt Patrem sine Verbo formam sapientia, eodem sensu dicunt sine Spiritu Sancto Deum non forte sanctum. *¶* Quae Deitas, si imperfecta? Perfecta autem quomodo erit, cui ad perfectionem aliquid desit? Desit enim, si non habeat sanctitatem. Hanc autem quomodo habeat, si non habeat Spiritum Sanctum? *¶* Gregor. Naz. or. 31. al. 37. n. 4. Sanctitas scilicet dilectionis (vid. Tract. de Deo th. XXIX), ut est in Patre et Filio, terminum internum productum habet Spiritum Sanctum (1), et divina dilectio Patris et Fili i sine hoc termino, h. e. quin dilectio sit spiratio, in sua perfectione non est. Pertinet igitur ad perfectionem Patris et Fili habere immanentem suum Spiritum ut terminum necessarium suac dilectionis notionalis seu spirationis.

Vicissim ex eadem ratione, qua Verbum habet in se Patrem immanentem ut sui principium, haecque immanentia exigitur ad ipsam Verbi perfectionem, pariter amoris subsistentis perfectio est, ut habeat sibi immanentem principium sui, Patrem inquam et Filium.

II. Quisque facile videre potest, quomodo ex principiis traditis possit concepi et declarari in mysterio ss. Trinitatis veritas certissima, quam Augustinus cum aliis Patribus saepe praedicat, ut in conclusione libri VI. de Trin.

¶ Hic in rebus corporeis (ex quibus ibi Augustinus seruit) *¶* (1) *¶* Sicut in divinis modis ille, quo Deus est in Deo ut intellectum in intelligentie, exprimitur per hos, quod dicimus Filium qui est Verbum Dei; ita modum, quo Deus est in Deo sicut amat in amante, exprimitur per hoc, quod ponimus ibi Spiritum qui est amor Dei.... Necessa est, quod amor quo ipsius summum bonum amat, quod Deus est, eminentem quamdam obtineat bonitatem, quam nomine sanctitatis exprimitur.... Convenienter igitur Spiritus, quo nobis insinuator amor quo Deus se amat, *Spiritus Sanctus* nominatur *¶* S. Th. Compend. theol. c. 46. 47.

tatur vestigium Trinitatis) non tantum est res una quantum tres simul, et plus aliquid sunt duae quam una res: ceterum in illa summa Trinitate tantum est una quantum tres simul, nec plus aliquid sunt duae quam una; et in se infinita sunt. Aug. Trin. VI. n. 12. Rationem ipsomet declarat ibidem prosequens: « ita et singula sunt in singulis, et omnia in singulis, et singula in omnibus, et omnia in omnibus et unum omnia. Qui videt hoc vel ex parte vel per speculum et in aenigmate, gaudeat cognoscens Deum, et sicut Deum honoret et gratias agat; qui autem non videt, tendat per pietatem ad videndum non per cæcitatem ad calumniandum. » Illa singula et omnia, quae dicuntur esse in singulis et in omnibus tribus inter se distinctis, et omnia dicuntur esse unum, non solum intelliguntur ab Augustino essentia ac attributa absoluta sed etiam relativa, h. e. etiam characteres personales et proinde ipsae personae; nam de his characteribus distinguenteribus et inter se distinctis in contextu immediate antecedenti locutus erat. Suprema ratio etiam in relativis, cur « omnia in singulis et unum omnia, » tandem est eorum realis identitas cum infinita et absoluta essentia. Itaque non solum sunt « singula in singulis, » atque adeo (loquendo de relativis) singuli characteres constituentes in singulis personis seu personae singulæ in se ipsis (e. g. Pater per se et in se hypostasis), sed etiam « omnia in singulis »; proindeque in Patre non solum paternitas constituens sed etiam Filius et Spiritus Sanctus, quamvis non tamquam formaliter constituentes Patrem sed tamquam termini necessarii interni paternae intellectionis et dilectionis; pariterque in Filio Pater et Spiritus Sanctus, in Spiritu Sancto Pater et Filius. Hoc ipso sunt « singula in omnibus et omnia in singulis, » singulæ personæ in se et in duabus aliis personis, et omnes in unaquaque. Tandem « omnia unum, » tres personæ non utique una persona, non tres unus; sed tres unum, una essentia et Deus unus.

Hanc vero mutuam immanentiam et identificationem Augustinus velut rationem declarantem connectit cum eo dogmate, quod « in illa summa Trinitate tantum est una, quan-

tum tres simul. » Supposita fidei veritate, quod trium solis relationibus originis distinctorum una numero est essentia seu natura divina, facile intelligitur una eademque *absoluta* perfectio, sive una persona quae unus Deus est, sive tres considerentur quae sunt unus idem Deus; neque enim essentia et proinde absoluta perfectio augetur vel multiplicatur in pluribus personis nec minuitur in singulis: « una summa res, quae veraciter est Pater et Filius et Spiritus Sanctus, tres simul personæ et quaelibet eamdem. » Conc. Later. IV. At difficultas et magna diversitas opinionum inter theologos exstat, quando declarandum est, quomodo tres personæ formaliter secundum relativa, quibus inter se realiter distinguuntur, non sint plus *perfectionis relativa* quam una persona. Quandoquidem tres sunt personæ reales, licet distinctæ solum quatenus sunt tria relativa ad invicem, et proinde sunt tres res relativa, tria entia relativa (ut plerique concedunt), qui fit, ut tres res relativa simul spectatae non sint plus *perfectionis relativa* quam una ex tribus?

In huiusmodi quaestionibus ante omnia servanda est summa reverentia, quae adorando mysterio debetur, adeoque res' concipienda ita, ut consideratio absque importuna curiositate modeste tendat ad distinctiorem aliquam intelligentiam Dei in sua infinitate super creata omnia et maxime super omnia sensibilita ac materialia eminentis. Tum vero proposita difficultas ex principiis de circummissione ita declarari potest. Intellectus divinus in actu, seu *intelligere* divinum substantiale sub ratione formalis ut producens immanem Verbum consubstantiale est *Deus Pater*; adeoque perfectus Pater non est nisi ut simul includit immanens sibi Verbum velut terminum intellectionis notionalis. Ex eadem ratione Pater et Filius in plena perfectione sua relativa non est, nisi quatenus ut terminum volitionis seu dilectionis notionalis includit Spiritum Sanctum (1).

(1) « Nec quoniam Trinitas est, ideo triplex (compositus ex tribus velut partibus) putandus est; aliquin minor erit Pater solus aut Filius solus quam simul Pater et Filius. Quinquam non inveniatur, quomodo dici possit aut Pater solus aut Filius solus, cum semper atque

Vicissim ad perfectionem relativam Verbi pertinet immanentia Patris ut principii, et ad perfectionem relativam Spiritus Sancti eodem modo immanentia Patris ac Filii. Hinc plena perfectio relativa Patris comprehendit in se, quidquid est perfectionis relativae in duabus aliis personis; sive vicissim dicendum est de personis singulis, quod in plenitudine perfectionis relativae comprehendunt perfectionem relativam aliarum personarum. Modus autem comprehensionis respondet proprietati singularium personarum; in singulis enim una relativa perfectio est constituens, alias ad plenitudinem perfectionis insunt tamquam termini interni vitalis productionis vel tamquam principium producens. Hoc ipsum redigere possumus ad hanc formulam: singulae personae perfectionem relativam qua constituantur, habent *formaliter*; perfectiones relativas aliarum personarum habent non *formaliter* h. e. ut constitutus, sed per *immanentiam seu correlativam*. Igitur unaquaque persona non solum est tota perfectio absoluta eadem, quae sunt tres personae simul, quia essentia divina una est; sed etiam unaquaque persona in plenitude suae perfectionis relativae habet perfectiones relativas omnium personarum modo singulis personis convenienti (1).

inseparabilitatem et ille cum Filiō sit et ille cum Pater, non ut ambo sint Pater aut ambo Filius, sed quia semper in invicem, neuter solus. S. Aug. Trin. V. c. 7. « Non posset esse Pater perfectus, nisi Filiū haberet, quia non Pater sine Filio esset; nec esset Deus perfectus, nisi haberet Verbum, et nisi haberet spiramen vitæ (Spiritus Sanctum), sicut Athanasius dicit... In quo appetit, quod non esset Pater Deus perfectus, nisi Filiū et Spiritus Sanctum haberet » s. Thom. opuscul. I. contr. error. Græcorum c. 7.

(1) Ruiz multis explicitat hanc rationem, cur et quomodo una persona comprehendat perfectiones relativas omnium personarum disp. 29 et 30. « Materna immanentia omnium personarum in se invicem cohaeret cum ea perfectionis infinitate, ratione cuius tantum est una persona quantum tres simul. Et certe sublata circummissione non potest reddi sufficiens ratio, propter quam una persona sit tanta magnitudinis et perfectionis, quantæ tota Trinitas est, iuxta doctrinam Patrum et Scholasticorum » ib. disp. 30. sect. 6. n. 10. Ad obiectiōnēm: unaquaque persona per se sumpta est integra et perfecta persona etc., ita idem theologus respondet. « Unaquaque persona duplíciter potest singilla-

III. Haec licet ita sint et proposita consideratio non sine fructu possit institui; nihilominus sicut circummissionis ultimatum revocatur ad unitatem numericam essentiae in tribus distinctis personis, ita etiam haec veritas, quod singulares personae sunt tota infinita perfectio quae nec aangeri nec minui potest, quanta perfectio sunt tres simul personae; etiam haec inquam veritas tandem explicanda est ex unitate essentiae tamquam ex proprio suo fundamento, ad quod in hoc capite ss. Patres quoque frequentius appellant (cf. PP. apud Ruiz disp. 30. sect. 2; apud Petav. de Deo I. VI. c. 7. n. 12. sqq.; de Trin. I. VIII. c. 9. n. 16.).

At modus hoc ipsum declarandi apud diversos theologos valde diversus est. Nostra explicatio ex principio expositis in Tractatu de Deo deducitur. Unum infinitum *Esse*, una res (ut loquitur Conc. Later. VI.) est simul *absoluta et relativā*. Ut est *absoluta*, est ac dicitur una infinita essentia; quatenus est *relativā*, non est nec esse potest unum relativum (siquidem relativa ibi est ad intra unius ad alterum), sed ex intestina illius essentiae ac naturae necessitate sunt tres relativi Pater, Filius, Spiritus Sanctus inter se distincti sub formali ratione relativorum, qui sub formali ratione absoluti, ut dictum est, tum singulatum omnes simul sunt una essentia; « eadem essentia quae in Patre est paternitas, in Filiō est filiatio » S. Th. I. q. 42. a. 6. ad 3. Itaque res eadem existens simul ut una absoluta essentia et ut trina substantialis relatio seu ut tres relativi ad invicem, non potest a nobis uno conceptu intelligi; sed alius est conceptus, cui respondet ea res ut absoluta (et haec est ac dicitur formalitas vel formalis ratio

tim ac per se considerari. Primo quidem sicut est in se ipsa realiter distincta a duabus aliis personis, ceterum eas intra se ipsam continens vitaliter immanentes et perficientes ipsam. Hoc modo qualibet persona per se sumpta est integrum et perfecta persona, Pater est integer Pater similiterque Filius et Spiritus Sanctus. Secundo modo potest unaquaque persona singulatim ac per se sumi abstracte ab hoc, quod intra se ipsam vitaliter immanentes continet alias personas. Atque ut sic accepta persona abstractur a perfectione sua, ideoque nondum est perfecta, nec Pater esset perfectus Pater » (nisi immanentes haberet personas reliquias) ib. sect. 7. n. 11.

absoluti seu essentiae), atque alius est conceptus, cui res eadem respondet ut relativa sive in confuso sive distincte ut Pater vel Filius vel Spiritus Sanctus vel Trinitas (sub quo conceptu est ac dicitur formalitas vel formalis ratio relativi seu personae). Quare est distinctio rationis cum fundamento in re inter absolutum et relativum, inter essentiam et personam. Est haec distinctio cum abstractione formalis, qua essentiam concipiunt explicite sine expressa notione personae, licet ratio personae in illa re concepta includatur implicita (1). At distinctio non est cum praeclitione obiectiva (ut diximus in Tract. de Deo Th. XIII. XXVI.); h. e. nec ratio formalis personae ita concepi potest, nt non includat rationem essentiae (in quo plerique theologi consentiunt); nec ratio formalis essentiae ita concipienda est, ut non includat rationem personae. De hoc posteriori plures theologi alter loquuntur, nos tamen argumentis convicti sequimur alios multos, inter quos sunt Gregorius de Valencia in 1. disp. 2. q. 13. punct. 1. et qui amplius haec declaravit Card. de Aguirre Theol. S. Anselm. T. I. disp. 26; disp. 31. sect. 4. sqq. cf. T. II. disp. 73. Non dico, in notione essentiae includi necessario notionem personae; sed dico, rationem illam obiectivam quae concepitur notione essentiae divinae (vel cuiuscunque attributi absoluti) esse talem, ut realiter includat et supposita revelatione ac fide iudicari debeat includens rationem relativam, personasque Patrem, Filium, Spiritum Sanctum. Si vero iudicaretur, realitatem quae obicitur conceptui divinae essentiae (vel attributi absoluti) esse abstractam praeclitione obiectiva ita, ut non includat personas; is non esset conceptus essentiae divinae, et hoc iudicium esset omnino falsum.

Ex his principiis sequitur solutio propositae quaestio-
nis. Si ratio personae seu relationes substanciales seu pro-
prietates personales (quae omnia idem significant) sicut in-
ter se mutuo ita ab essentia realiter distinguenterunt, atque
adeo esset quaternitas (ut Abbas Ioachim ex unitate nu-

(1) Quid sit haec distinctio cum abstractione formalis ad discrimen a praeclitione obiectiva optime declaratur ex modo, quo se habet distinc-
tio formalis in trascendentalibus, inter ens, verum, bonum.

merita essentiae et Trinitate personarum consequi putabat); tum sane essentia simul cum personalitate, et a fortiori es-
tentia simul cum tribus personis plus perfectionis compre-
henderet, quam essentia per se sola vel singulae personae
seorsum; hoc vero ipso neque essentia neque singulae per-
sonae et consequenter nec omnes personae simul essent in-
finitum Esse comprehendens totam plenitudinem Entis di-
vinci (1), et proinde ipse conceptus Dei perverteretur. At
essentia divina una eademque est tum absolutum tum abs-
que alterius perfectionis additione (nihil enim perfectio-
nis divinae extra ipsam esse vel concepi potest) simul est
et relativum Pater, et relativum Filius, et relativum Spi-
ritus Sanctus: «una summa res, quae est Pater, Filius et
Spiritus Sanctus, tres simul personae et quaelibet carum-
dem.» Dum igitur concipio formalem rationem essentiae
sue absoluti, non quidem explicite concipio relativum, at-
tamen concipio id, quod ex intima sui ratione necessario
est simul relativum tria substanciali relatione, adeoque
est omnis perfectio, tum quae sub ratione absoluti, tum
quae sub ratione relativi explicite concipiatur; quae ambae
rationes solo conceptu nostro alio et alio distinguuntur, re
ipsa vero sunt una res, ut iam dictum est. Ergo etiam vi-
cissim sub notione personae e. g. Patris concipio quidem
explicite relativum, quod in notione essentiae solum erat
implicitum; sed profecto non plus neque minus perfectionis
comprehenditur sub hac Patris notione quam sub notione
essentiae, quod idem valet de notione sive Filii sive Spi-
ritus Sancti, et proinde etiam valet sicut de singulis ita
de omnibus tribus simul. Quapropter in personis singulis
absolutum simul spectatum cum relativu, seu essentia simul
cum relatione non est aliquid maius aut perfectius, quam
essentia absoluta per se spectata; neque essentia spectata
simil cum tribus relationibus, quae cum illa realiter unum
sunt, est aliquid maius aut perfectius quam essentia per
se spectata. Ergo cum singulae personae sint realiter es-

(1) Huius rei rationem vide in Tract. de Deo th. XXVI., ubi eg-
minus de compositione metaphysica, quae sit certum indicium et conse-
ctarium limitationis.

sentia divina, tres personae non sunt aliquid maius quam una per se spectata.

Nimirum *essentia divina est plenitudo entis divini in capax sicut diminutio ita incrementi, una eademque identificata tum cum singulis tum cum omnibus tribus relationibus substantialibus sive personis, quamevis personae sub notione essentiae non explicite concipiuntur sed comprehendantur implicite. Hinc tres personae sunt eadem plenitudo cum explicita expressione relationum substantiarium; persona unquamque item est plenitudo eadem cum explicita expressione unius relativi et cum comprehensione duarum reliquarum personarum, quatenus identificantur cum essentia, et quatenus propterea sub formalis ratione relativorum pertinent non quidem ut constituentes sed ut termini immanentes ad perfectionem personae unusquisque. Quia in ultima ratione, ut patet, reddit ad circumiensessionem.*

Totum hoc expressit egregie s. Cyrillus Alexandrinus. « Simplex et incomposita est illa omnibus supereminens natura, hypostaseon quidem proprietatibus, et personarum ac nominum differentiis dilatata (ἐξυπνευσην h.e. communis pluribus personis) et in sanctam tendens Trinitatem (ἢ ἀγαπητούς τριάδα); verumtamen unitate naturali et omnimoda identitate ad unum quiddam concurrans, in Dei nimirum nomen et rem: ita ut in unoquoque tota intelligatur natura, una cum eius proprietate, hypostatica nimirum. Manet enim unumquodque id quod est in unionem cum aliis naturali, illa quoque possidens in sua natura (ἕκκειν πλουτοῦ ἐν θεῖ ποντὶ); est enim Pater in Filio et Sancto Spiritu, similiter quoque Filius et Spiritus in Patre, et in se mutuo. » Cyril. dialog. VII. T. V. P. I. p. 641.

Nunc ex dictis respondeatur in forma ad difficultatem initio propositam, in qua dicebatur: tres perfectiones relativae sunt inter se realiter distinctae; atqui tres simul perfectiones sunt aliquid melius et perfectius quam una illarum. Ergo etc. Resp. *Distinguo maiorem: sunt tamquam relationes oppositae realiter inter se distinctae ita, ut in una communi essentia quacumque identificantur, unum sint (h. e. ita, ut distinctio sit inadaequata), concedo M; sunt*

distinctae absque unitate in communi essentia (h. e. ita, ut distinctio sit inadaequata) nego M. Pariter distinguo minorem: tres perfectiones relativae distinctae tum inter se tum ab essentia essent aliquid maius (inducta quaternitate et subversa infinitate divini Esse), concedo m; tres perfectiones relativae distinctae inter se per mutuam oppositionem sed identificantae tum singulare tum omnes cum una eademque infinita essentia, sunt aliquid maius et perfectius quam una, nego m.

Si ulterius urgeatur: Pater non habet perfectionem relativam, quae est proprietas Filii etc. ergo etc. *distinguo antecedens: Pater non habet illam rem seu potius non est illa summa res, quae identice est Pater, Filius et Spiritus Sanctus, nego A. Pater non habet illam rem sub formalis relatione filiationis, subdistinguo A.: non habet illam tamquam constituentem ipsum Patrem, concedo A.; non habet illam ut convenit Patri, scilicet ut suum Verbum tamquam terminum immanenter necessarium suae vitalis intellectionis, nego A. Huc spectat, quod ait s. Bonaventura: « est naturae unitas et personarum pluralitas, et tantum est in unitate quantum in pluralitate, sed non tot modis » 1. dist. 19. P. II. q. 1. ad 3.*

Scholion. Theologi nonnulli, inter quos Suarez l. III. c. 10., distinguunt in Deo perfectiones absolutas et perfectiones relativas ita, ut priores quidem sint simpliciter simplices et in sua formalis ratione communes omnibus personis sicut una numero divina essentia; posteriores vero aiunt non esse perfectiones simpliciter simplices, easdemque non formaliter sed solum eminenter contineri in ipsa divina essentia, atque ideo ulterius singulis personis singulas perfectiones relativas formaliter, eminenter vero omnes omnibus inesse; sique putant satis explicari, quomodo una persona non minus quam tres simul sit omnis perfectio. Hic modus considerandi et loquendi erit forte necessarius, si admittatur praecisio obiectiva essentiae divinae a proprietatibus personalibus, et haec concipiatur velut perfectio superaddita essentiae; nos vero neque illam praeCISIONEM neque hunc modum considerandi sequi possumus.

„ Perfectum , cuius nihil est extra , „ ut ex Aristotele definire solent Scholastici; videlicet perfectum est, cui nihil deest sibi convenientium : est igitur perfectio plenitudo convenientium (vide de his Tract. de Deo th. XXIX.). Illa omnia, quae re, vel ratione distincta constituant hanc plenitudinem, dicuntur perfectiones, in creaturis quidem tamquam formae perficientes ; in Deo autem illa singula sunt realiter ipsa plenitudo. Nam in creaturis perfectiones tum omnes tum singulae sunt tantum entitas aliquo gradu cum negatione ulteriori possibilis realitatis, h. e. sunt perfectione *limitatae*, et eatenus in comparatione cum entitate illimitata et (hoc sensu absoluta) sunt perfectiones secundum *quid*. Ideo quia ibi nulla perfectio includit totam rationem entis illimitati, possunt esse illae perfectiones realiter distinctae; et quae etiam non distinguntur realiter, possunt concepi cum *praecisione obiectiva* ab aliis. Quamvis e. g. intellectus et voluntas in spiritu creato, haec natura connaturaliter subsistens et hypostasis, haec realis essentia et existentia supponantur realiter una res et una perfectio, concipiuntur tamen intellectus, natura, essentia, quin in formali ratione et perfectione ita concepta includatur voluntas, subsistens, existentia, h. e. concipiuntur cum *praecisione obiectiva*. At si ratio seu realitas concepta esset realitas in se illimitata includens totam perfectionem entis et proinde perfectionem etiam voluntatis, subsistentiae, existentiae ; talis *praecisio obiectiva* repugnaret. Iam vero in Deo omnino ita est. Quidquid realitatis *divinae* concipiatur, id prorsus est plenitudo realitatis infinitae includens totam perfectionem et plenitudinem *entis illimitati*, cui nihil adiici potest; nihil enim est extra, h. e. nihil perfectionis sine imperfectione seu (ut dicunt) perfectionis similitudine seu perfectionis infinitae extra et ultra rationem illius. *Esse* plenissimi concepi potest. Ideo nihil ibi potest abstracti *praecisione obiectiva*. Quaero enim, id quod conceptu praecisivo abstracti dicitur e. g. formalis ratio *paternitatis*, habetne rationem entis *divini* an non habet? et formalis ratio illa, a qua facta est talis *praecisio*, e. g. *essentia* (non sola in re ipsa, sed ut est in conceptu) manetne ens *divi-*

num? Si *paternitas* ita *praecisa* non habet rationem entis *divini*, haec non est *paternitas divina*; illa enim Deus est, nee potest concepi tali *praeccione*, ut ipsa Deus non sit, quin conceptus desinat esse conceptus *paternitatis divinae*. „ Credimus et confitemur solum Deum Patrem, Filium, et Spiritum Sanctum aeternum esse, nec alias omnino res, sive relationes sive proprietates sive singularitates vel unitates dicantur, cel alia huiusmodi adesse Deo, quae sint ab aeterno et Deus non sint .” (Symbol. traditum Eugenio III. in Conc. Rhemensi et Pontifice probatum contra Gilbertum Porretanum. Harduin. VI. P. II. p. 1299.) Sic ut igitur a relationibus non potest praecidi essentia, ut etiam Suarez concedit, ita dicimus nec ab essentia, *quatenus fide cognoscitur*, posse *praeccione* obiectiva abstrahi relationes internas. Id quod nos concipiimus expressa notione ut essentiam divinam, est simul trina substantialis relatio, Pater et Filius et Spiritus Sanctus , non minus necessario ex intima sui ratione, quam est immutabilis aeternitas, sapientia, bonitas et cetera attributa absoluta. Propterea quemadmodum essentia divina, ut eam etiam solo lumine rationis cognoscimus, non potest concepi *praeccisis* attributis absolutis, quin notio essentiae divinae pervertatur; ita eadem essentia, ut eam fide cognoscimus, non potest concepi *praeccisis* relationibus substantialibus, quin pariter recedatur a notione essentiae, qualis obiective revera existit et nobis per fidem est cognoscibilis. Unde sicut attributa absoluta ita etiam substantivae relationes seu proprietates personales non aliiquid addunt essentiae, ac si eam velut completerent ad plenitudinem perfectionis; sed sunt ipsa essentia divina sub alia et alia ratione seu functione. (Vid. Tract. de Deo th. XIII.). Hinc etiam vicissim unaqueque proprietas personalis seu relatio substantiva seu persona (qua omnia idem significant licet modo diverso) propter eas quod realiter est ipsa essentia divina, est etiam plenitudo entis divini, ac perfectionis infinitae; et quia singulæ personæ sunt eadem essentia ac plenitudo entis, sub ratione *perfectio-* *nis* (sensu hoc proprio vocabuli) non sibi opponuntur, sed “ tres unum sunt. ” Sic igitur “ summa illa res, ” quae

Deus est, sive sub ratione expressa essentiae, sive sub ratione expressa personae unius, sive sub ratione expressa Trinitatis est una et eadem plenitudo infiniti *Esse*, atque ideo *una eademque perfectio* sensu proprio huius nominis.

Dixi: non sibi invicem opponuntur personae sub ratione *perfectiois proprie dictae*. Nam *intelligere* notionale producens Verbum est utique perfectio sed non alia quam *intelligere* absolutum, quod est commune tribus personis estque ipsa essentia; pariter formalis ratio Verbi ut est terminus immanens necessarius intellectiois paternae, sanae est perfectio, sed non perfectio alia quam sapientia absoluta, qua communis est tribus; idem valet de termino expresso dilectionis Patris ac Filii seu de Spiritu Sancto.

Dices: haec omnia solum ostendunt, perfectionem *absolutam* esse unam singularem et trium simul personarum; sed nondum ostendunt, quomodo *perfectioes relativae*, quae sunt tres inter se distinctae, non sint plus perfectionis quam una. Respondeo: a) haec omnia ostendunt, *perfectioes relativae* tres distinctas dici impropiæ. Perfectio enim proprio sensu plenitudinis entis divini sunt singulæ relationes seu proprietas personales, quatenus sunt ipsaem realiter essentia divina; haec autem non est tria sed una trium et ideo una sensu proprio perfectio. b) Si epitheton *relativa* restringit nomen *perfectiois* ad significandam *proprietatem relativam*, sunt utique hoc sensu tres distinctae *perfectioes relativae*; et tres sunt *plures* quam una, sed non sunt plus *perfectiois*. Nam haec locutio plus *perfectiois* exprimit augmentum *perfectiois proprie dictae* per additionem unius ad alteram, quod est in divinis absurdum, cum singulae sint tota perfectio infinita, quia sunt realiter ipsa infinita essentia. Contra quando sensu dicta impropius nominantur *plures perfectioes relativae*, non additio plurium ad unitatem sed numeratio distinctarum proprietatum exprimitur, quae sub ratione *perfectiois* sensu proprio acceptae unum sunt non additione sed identitate cum essentia. c) Tres relations, tres res *relativae*, tria entia *relativa*, tres *perfectioes relativae* etiam si inadaequato nostro conceptu spectentur, non quatenus unum sunt, et unde proprie habent

totam rationem *perfectiois*, sed spectentur solum formaliter sub expressa ratione distinctorum, adhuc sie una relatio includit alias omnes licet diverso modo. Etenim *intelligere* notionale formaliter ut producens et relativum ad Verbum, in hac sua *relativa perfectione* includit Verbum, non quidem ut formam constituentem sed ut terminum immanentem: « *perfectiois plenitudo* per Verbum attenditur in dicente » (S. Th. contr. gent. IV. c. 45.). Eadem est ratio in *perfectiois relativa Verbi et Spiritus Sancti seu Spirati*, ut in thesi declaratum est.

THEISIS XVI.

De aequalitate et similitudine divinarum personarum.

« Cum *aequalitas* ac *similitudo* supponat distinctionem et significet aliquam unitatem, illa quidem *perfectiois unitatem* sine excessu, haec vel unitatem eandem vel convenientiam inferiorem: divinas personas sicut secundum *essentiam identicae*, ita simpliciter *aequales* praedicandas sunt; *similes* autem in uno quidem sensu possunt, in alio non possunt dici. Unde ss. Patres orta iam haeresi Ariana et Semiariana non professionem *similitudinis* simpliciter, sed *similitudinis secundum essentiam* et secundum *aequalitatem* (izizqzllzztze) admittunt, terc. solabant. »

Theologi scholae cum Magistro I. dist. 19. et cum s. Thoma I. q. 42. doctrinæ de circummissione coniungunt velut membrum connexum quaestionem de aequalitate personarum. Et sane licet modus considerandi personas secundum utramque illam rationem sit distinctus, fundamentum utriusque est idem. « *Aequalitas* in divinis, inquit Aureolus (I. dist. 19. P. II. a. 1. propos. 2.), non est aliud quam distinctorum, puta suppositorum, indistinctio in quādam re omnimode indistincta (in essentia); haec autem indistinctio est idem quod identitas, secundum quam una persona dicitur alteri identice immanere. Secundum hoc circummissione et aequalitas idem sunt, propter quod Magister in praesenti dist. 19. cum egit de aequalitate, statim se transfert ad circummissionem. Unde qui concepit individualiam Trinitatem, seu Trinitatem distinctam (personis) in quādam indistinguibili (essentia) indistinctam, habet omne

illud, quod important omnes habitudines illae » (identitas, aequalitas, similitudo, circumcessio).

I. *Identitas, aequalitas, similitudo* generatim dicunt a) aliquam distinctionem terminorum; b) eorumdem terminorum aliquam unitatem seu convenientiam in ratione formalis, secundum quam identica, aequalia, similia intelliguntur. Plura enim « sunt eadem quorum substantia una; similia vero, quorum qualitas una; aequalia autem, quorum quantitas una » (Aristoteles Metaphys. V. c. 15.).

Identitas itaque simpliciter dicta per se non includit distinctionem realem sed solum distinctionem rationis, sicut aliquid dicitur identicum sibi ipsi, persona divina identica cum essentia; potest tamen distinctio realis terminorum praesupponi praesertim addita, ratione, secundum quam consistat identitas. Ratio vero formalis identitatis est unitas *essentiae*. Personae itaque divinae sunt una alteri *identicae secundum naturam vel essentiam*.

Aequalitas, quod idem valet de similitudine, includit distinctionem *realēm* terminorum, nec enim quidquam sibi aequale est aut simile. Formalis vero ratio aequalitatis est convenientia sine excessu unius p̄ae altero seu unitas *in quantitate*, eoque perfectior est aequalitas, quo (supposita terminorum distinctione) maior unitas quantitatis. Quantitas non solum est molis et extensionis, de qua in Deo non potest esse sermo, sed etiam nobilior *quantitas virtutis* seu perfectionis: « in his quea non mole magna sunt, hoc est maius esse quod est melius esse » Aug. Trin. VI. 8. In Deo *quantitas* perfectionis est ipsa infinita indivisibilis essentia. Haec cum sit in personis realiter distinctis una numero tum singulis tum omnibus simul, patet perfectissima aequalitas inter personas, uniuscuniusque ad alteram et ad omnes simul.

Similitudo paulo maiori consideratione indiget, quia latius patet et magis ambigua est nominis significatio. Supposita terminorum reali distinctione formalis ratio similitudinis dicitur esse convenientia vel unitas *qualitatis*. Qualitas in Deo non potest intelligi perfectio superaddita *essentiae*, sed intelligitur ipsa quidditas *essentiae* (ut

το ποτον idem sit ac το τι τη σιντζ), vel essentia spectata secundum essentialia sua attributa. In hoc quidem nulla apparet difficultas, verum similitudo etiam in modo loquendi Scripturæ et in relatione ad Deum quandoque latius sumitur. Neque enim similitudo, sicut aequalitas, per se postulat convenientiam sine excessu unius p̄ae altero, immo neque convenientiam in eodem ordine; unde etiam adumbratio perfectionis et spiritualis naturae Dei in creaturis rationalibus et maxime in elevatione per dona gratiae dicitur similitudo cum Deo. Quare imprimis distinguere debet similitudo *naturalis*, et similitudo quae in comparatione cum naturali dicitur *analogia*. Similitudo *naturalis*, de qua sola nunc sumus solliciti, in hac distinctione non intelligitur, quasi natura una et altera essent termini atque una alteri similis aliqua qualitate, sed *naturalis* similitudo hic dicitur, quod unitas naturae est formalis ratio similitudinis distinctorum, sicut Apostolus ex forma seu natura humana assumpta dicit Filium Dei « in similitudinem hominum factum » (Phil. II. 17.). Possunt itaque personæ divinae sensu catholico dici similes similitudine *naturali* seu secundum essentiam vel in essentia. Si quando vero etiam veteres Doctores catholici dicunt naturam Filiū similem naturae Patris, intelligi debet natura quatenus identificatur cum Filio et quatenus identificatur cum Patre, h. e. hypostasis hypostasis similiis secundum naturam; non vero natura similis dicitur naturae nisi ab Arianis et Semiarrianis. Patet ex dictis, similitudinem inter divinas personas, ut sensu catholico praedicatur, coincidere cum *aequalitate*, et utramque esse tandem personarum *identitatem* secundum essentiam (Aureol. l. c. a. 1.).

II. Ex ipsa diversa significacione nominis intelligitur, quomodo Ariani et Semiariani fraudulenter pro tessera catholicæ ψυχουσιον substituerint alteram ψυχουσιον, et quomodo nihilominus hanc plures etiam ss. Patres sensu catholicō interpretari potuerint, praesertim cum addita determinatione, Filium esse Patri similem *per omnia et sine ulla discrepancia* (ψυχον τῷ πατρὶ κατὰ πάντα καὶ ἀπαραλλαγτος). Haeretici enim significare volebant essentiam similem *essentiae*

atque ideo essentias distinctas tamquam terminos comparationis, quorum similitudinis ratio formalis (si quidem alter terminus est essentia divina, quae non nisi una esse potest) constituenda necessario erat in quadam solum adumbratione et participatione; atque adeo intelligebant similitudinem *analogam*, quae in comparatione cum similitudine *naturali* potius est dissimilitudo.

Hoc optime perspicerunt Ariani illi, qui cum Astio et Eunomio impietatem sine fuso profitebantur, et ideo pro fraudulenta illa similitudine, sine ambagibus Filium dicebant Patri dissimilem (ἀνομοῖον, inde dicti Anomoei). Sic disputat Eunomius (apud s. Basil. contr. Eunom. I. n. 21. T. I. p. 233) argumentatione sane valida adversus fucatos Arianos illos, qui Filium Patri similem non tamen aequalem et consubstantialem profiteri volebant. Cum in Deo, inquit, nulla sit sive qualitas, sive moles aut quantitas, similitudo (perfecta et propria) Fili ad Patrem non posset dici nisi secundum essentiam; « at quae secundum essentiam est similitudo sive comparatio sive communio, nullam praecminentiam vel differentiam relinquit, sed aequalitatem manifesto efficit. » Basilus in responsione (ib. p. 234) veram rationem similitudinis inter Patrem et Filium declarat esse ipsam essentiam, quod scilicet una est essentia Patris et Filii, sicut ratio aequalitatis est identitas non molis (quae in Deo nulla est) sed perfectionis, atque ideo verissime Filius Patri similis est vera similitudine naturali hocque ipso Patri aequalis est. « Similitudinem dico non secundum identitatem externae formae (τοῦ εἰδούς) perspicui, sed secundum ipsam essentiam. Quibus enim forma figuraque circumiacet, iis secundum formae (τοῦ εἰδούς) identitatem inest similitudo; quae vera natura aliena est a forma et figura (Filius Dei), reliqua est, ut in ipsa essentia habeat similitudinem, atque aequalitatem non in dimensione molis sed in identitate virtutis (ἐν τῇ ταυτότητι της δύναμις). Ait Scriptura: Christus Dei virtus et Dei sapientia, tota videlicet paterna virtute in ipso residente. »

Catholici itaque asserebant contra Anomoeos quidem similitudinem Filii cum Patre sed similitudinem naturalem

per identitatem naturae, atque ad hanc determinandam coniungebant cum similitudine aequalitatem (1), et addebant illa epitheta similitudinis *per omnia et sine ulla discrepancia*. « Ego vero, inquit Basilius, quod spectat similitudinem secundum essentiam, dummodo adjunctum habeat illud *sine ulla discrepantia* (τοῦ ἀπρόσλλαξτος), suscipio hanc vocem, utpote quae eadem reddit ac consubstantialitas, iuxta sanum videlicet sensum *consubstantialis*.... Si quis autem a nomine *similis* illud alterum *sine discrepantia* absindat, ut Constantinopoli fecerunt (2), suspectum habeo vocabulum ut immixtus unigeniti gloriam; nam in obscuris etiam assimilationibus quae plurimum ab exemplaribus differunt, *simile* non raro concipere solemus. » Basil. ep. 9. (al. 41.) n. 3. Vide Petav. I. IV. c. 6.

Quamvis haec similitudo naturalis, ut ex dictis patet, sit reciproca inter omnes tres personas, potest tamen adhuc peculiarius similitudo sicut imago sumi pro proprietate hypostatica, atque hoc peculiari sensu soli Verbo in relatione ad Patrem convenit ratio *similitudinis* et (ut addit Aureolus I. c. a. 6.) *aequalitatis*. Quia sic ad rationem similitudinis non sufficit identitas naturae, sed insuper requiritur origo a principio et exemplari eaque non quaecumque sed ita, ut modus processionis ex ipsa sua propria ratione sit ad representandum archetypum; hoc autem modo solum Verbum procedens per intellectu[m] paternam est Patris imago et similitudo. De hoc alibi; interim confer S. Th. I. q. 35.; Petav. I. VI. c. 5.; VII. c. 14.

(1) « Non solam dicimus Filium similem Patri, ut excludatur error Eunomii; sed etiam dicimus aequalem, ut excludatur error Arii » S. Th. I. q. 42. a. 1. ad 2.

(2) Acacius, Endoxius et alii Ariani conscriptores formulae Fidei, quam etiam Ulphilas suos Gothos Arianismo infecit (Petav. I. I. c. 9. n. 12.).